

TURKEY'S AXIS AGRICULTURE OIL SEEDS WITH REGARD TO PRODUCTION AND FOREIGN TRADE (2002- 2017)

Alper Yalçın,* Sevda Yalçın**

* Kafkas Üniversitesi, Kağızman MYO.

** Kafkas Üniversitesi, Kağızman MYO.

E-mail: alperyalcin36@hotmail.com, sevdayalcin3636@gmail.com

Copyright © 2019 Alper Yalçın, Sevda Yalçın. This is an open access article distributed under the Eurasian Academy of Sciences License, which permits unrestricted use, distribution, and reproduction in any medium, provided the original work is properly cited.

ABSTRACT

In some of the production of cereals and vegetable products in Turkey is achieved self-sufficiency in some products (legumes, maize and rice production) appears to meet the domestic demand as of the particular year. Oil seeds and oleaginous fruits are generally in the production of domestic demand has become a party to meet Turkey's completely dependent and arises out of a result that a net importer. Period 2002-2017 in terms of foreign trade in the agricultural sector" oil seeds and oleaginous fruit (SITC Rev4, Level-2, SITC 22)" category in Turkey; increased trade and a constant foreign trade deficit. Sixteen-year period in exchange for a \$ 18.6 billion \$ 2.1 billion in imports and exports have taken place resulting in a total of only one group of agricultural products in Turkey was faced with about 16.5 billion foreign trade deficit.

The purpose of this study is; The 2002-2017 period is to assess the current situation in Turkey found by examining the developments in the foreign trade and oilseed production for Turkey to follow and suggestions regarding the future hold in terms of the oilseed policy.

Keywords: oilseed, production, foreign trade, problem and solutions

ÜRETİM VE DIŞ TİCARET EKSENİNDE TÜRKİYE'DEKİ YAĞLI TOHUM TARIMININ YETKİNLİĞİ (2002-2017) ¹

ÖZET

Türkiye’de tahılların ve bitkisel ürünlerin üretiminin bazısında kendine yeterlilik sağlanmışken bazı ürünlerde ise (baklagiller, mısır ve pirinç üretimi) belirli yıllar itibariyle iç talebi karşılayamadığı görülmektedir. Yağlı tohumlar ve yağ veren meyvelerin üretiminde ise genelde iç talebi karşılamak bir tarafa Türkiye’nin tamamen dışarıya bağımlı bir hale geldiği ve net bir ithalatçı olduğu sonucu ortaya çıkmaktadır. 2002-2017 döneminde tarım sektöründeki dış ticaret açısından “yağlı tohumlar ve yağ veren meyveler (SITC Rev4, Düzey-2, SITC 22)” kategorisinde Türkiye; artan oranda ve sürekli bir dış ticaret açığı vermiştir. On altı yıllık süreçte 18.6 milyar dolarlık bir ithalata karşılık 2.1 milyar dolarlık ihracat gerçekleşmiş ve sonuçta Türkiye toplamda yalnızca bir grup tarım ürünüde yaklaşık 16.5 milyar dolarlık dış ticaret açığı ile karşı karşıya kalmıştır.

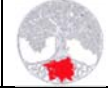
Bu çalışmanın amacı; Türkiye’nin 2002-2017 döneminde yağlı tohum üretimindeki ve dış ticaretindeki gelişmeleri incelemek suretiyle mevcut durumu değerlendirmek ve Türkiye’nin yağlı tohum politikası açısından geleceğe yönelik izlemesi gereken tutumla ilgili önerilerde bulunabilmektir.

Anahtar Kelimeler: yağlı tohum, üretim, dış ticaret, sorun ve çözüm önerileri

GİRİŞ

Tarımın tarihi insanlık tarihi kadar eskidir. İnsanın hayatta kalmak için beslenme ve biriktirme amacıyla yaptığı ilk tarımsal faaliyet toplayıcılık ve avcılık olmuştur. Basit araç gereçlerin, makinaların ve nihayetinde endüstriyel üretimin devreye girmesiyle insan ve tarım arasındaki ilişki zaman içerisinde sürekli değişim göstererek günümüze kadar gelmiştir. Tarihsel süreçte tarım sektörü, Klasik İktisat biliminin öncülüğünü de yaptığı kabul edilen ve 18.yy Fransa’sın da ortaya çıkan Fizyokrasi Okulu’nun, ekonomik anlamda tarımsal üretimin önemini savunan görüşleri ile altın dönemini yaşamıştır. Tarım sektörü sanayileşmenin ve ekonomide yapısal değişimin kaynağı olarak 20.yy ikinci yarısına kadar önemini korumuş, istihdam ve üretim noktasında ekonominin merkezinde yer almıştır. Küresel bazda yaşanan teknolojik, ekonomik ve sosyal değişimler tarım sektörünü de yakından etkilemiş ve paradigma değişikliği nedeniyle tarımın istihdam, üretim ve kalkınma içindeki rolü başka iktisadi

¹ Bu çalışma 30 Ekim-3 Kasım 2018 tarihleri arasında Alanya’da gerçekleştirilmiş olan IV. INES International Academic Research Congress (INES - 2018)’inde özet bildirisi olarak sunulmuştur.

yaklaşımlar lehine terk edilmiştir. Ancak özellikle dünya ölçeğinde insan nüfusunun sürekli artıyor olması, buna karşılık tarım arazilerinin ise azalıyor olması -özellikle şehirleşmenin etkisi başta olmak üzere iklim değişikliği vb. nedenlerden- ülkeler nezdinde tarım sektörü gerek üretim gerekse dış ticaret ekseninde önemli hale gelmiştir.

Dünya Bankası ve FAO raporlarına göre; dünyadaki yoksulların yaklaşık %70'i kırsalda yaşamakta olup çoğu da çiftçilikle uğraşmaktadır. Bu gerçeklikten hareketle küçük ölçekli çiftçileri yoksulluğun azaltılması ve onların gelişiminin teşvik edilmesi için destekleyecek pazar ve ticaret politikasının hedeflenmesi önemli hale gelmektedir. Dolayısıyla tarım, sürdürülebilir kalkınma için temel bir araç olma potansiyeli içermektedir. Ulusal tarım politikalarının, üreticilere fayda sağlayabilecek ve daha canlı bir kırsal ekonominin gelişmesine katkı sağlayacak stratejiler geliştirmesi gerekmektedir. Ancak aşırı üretimden kaynaklı emtia fiyatlarındaki düşüş, yerleşik üreticilere göre daha düşük getirileri kabul etmeye istekli yeni üreticilerin ortaya çıkması, tarım temelli ekonomilere yönelik ticaret kısıtlamaları vb. faktörler özellikle gelişmekte olan ülkelerdeki milyonlarca küçük ölçekli yoksul tarım üreticilerini olumsuz etkilemektedir (FAO).

Tarım sadece aile fertlerinin geçimlerini sağlamak amacıyla yapılan geçimlik faaliyet olmanın ötesinde ulusal ekonomi ile dış ticaretin ilgi alanına giren önemli bir sektör konumundadır. Ticari ya da endüstriyel açıdan tarımın ekonomiye, ekonomik kalkınmaya etkisi son derece önemlidir. Barrett, Carter ve Timmer'e göre tarımın ülkeler için ekonomik kalkınmaya olan etkileri dört aşamalı bir süreçten geçerek gerçekleşmektedir (Barrett ve diğ., 2010, s.451): İlk aşama Mosher sürecidir: Bu dönemde tarımın harekete geçmesi söz konusudur. İkinci aşama Johnston-Mellor sürecidir: Bu dönemde tarımın ekonomik büyümeye katkısı kurulan bağlantılar vasıtasıyla gerçekleşmektedir. Üçüncü aşama Schultz sürecidir: Tarımda gelir artışı yaşansa da bunun tarım dışı ekonominin hızlı büyümesi sonrasında ortaya çıkan artışa yetişişi mümkün değildir. Son aşama ise Johnson sürecidir: tarımsal ekonomi işgücü ve finansal piyasalar vasıtasıyla ekonominin geri kalanına tamamen entegre olmaktadır.

Küresel tarım politikaları (özellikle endüstriyel tarım) ve gıda sistemleri; iklim değişikliğine, biyolojik çeşitliliğin kaybına, çevre kirliliğine, su kıtlığına, hastalıklara, yoksulluğa ve adaletsizliğe en çok katkı yapan faktörlerden biri olmaktadır. Tarım ve gıda sektörü aynı zamanda bazı ülkeler ve tarımsal ürün/gıda/ilaç alanında global ölçekte faaliyet yürüten endüstri şirketleri tarafından farklı amaçlara ulaşmada kullanılan stratejik bir saha olarak da karşımıza çıkmaktadır. Türkiye tarımı da bu gelişmelerden üzerine düşen payı her yönüyle almaktadır.

Coğrafyasının büyüklüğü, iklim ve ekolojik şartlarının çeşitliliği nedeniyle Türkiye tarımsal üretim açısından geniş bir ürün yelpazesine sahiptir. Tarımsal üretimde 2017 yılında 233.7 milyon dekarlık tarım arazisinin; %66.4'ünde (155.3 milyon dekar) "tahıl ve diğer bitkisel ürünler", %14.3'ünde (33.4 milyon dekar) "meyve, içecek ve baharat", %3.4'ü (7.9 milyon dekar) "sebze" ve %0.2'si (49.9 bin dekar) "süs bitkileri" yetiştirmek için kullanmıştır. Geri kalan %15.8 oranındaki tarım arazisi ise (36.9 milyon dekar) "nadasa bırakılan arazi" olarak işlevsiz kalmıştır. Türkiye'de 2017 yılı itibarıyla tarım arazisinin yaklaşık üçte ikisinde tahıl ve bitkisel ürünlerin üretilmesi için kullanıldığı sonucu ortaya çıkmaktadır. Bu kategoride ağırlıklı olarak buğday, şeker pancarı, arpa, pamuk, mısır gibi bitkiler başta olmak üzere; yulaf, çavdar, kuru bakla, bezelye, soya fasulyesi, yerfıstığı, çeşitli yağlı tohumlar, patates vb. ürünler yetiştirilmektedir.

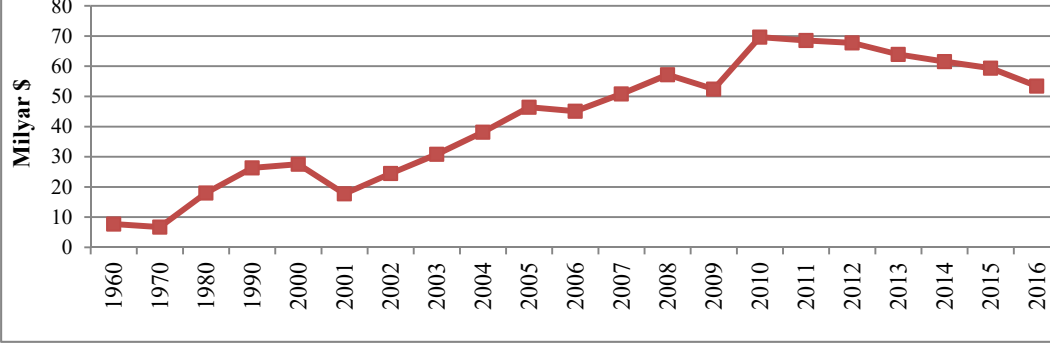
TARIM SEKTÖRÜ VE NEDEN OLDUĞU KATMA DEĞER

Tarıma ait katma değer, Uluslararası Standart Endüstriyel Sınıflandırmasındaki (ISIC), 1-5'e karşılık gelmekte olup ormancılık, avcılık ve balıkçılık ile ekin ve hayvancılık üretimini kapsamaktadır. Buradaki katma değer, tüm çıktıları topladıktan ve tüm girdiler çıkarıldıktan sonra tarım sektörünün net çıktısıdır.

1960 yılında Türkiye'de tarım sektöründen elde edilen katma değer 7.7 milyar dolar olarak gerçekleşmiştir. Tarım sektöründen elde edilen katma değer 1960-2010 yılları arasında 1970, 2001, 2006 ve 2009 yılları hariç olmak üzere bütün dönem boyunca artmıştır. Katma değer 2010 yılında 69.7 milyar dolar olarak gerçekleşmiş sonraki yıllarda ise sürekli azalarak 2016 yılında 53.4 milyar dolar olmuştur.

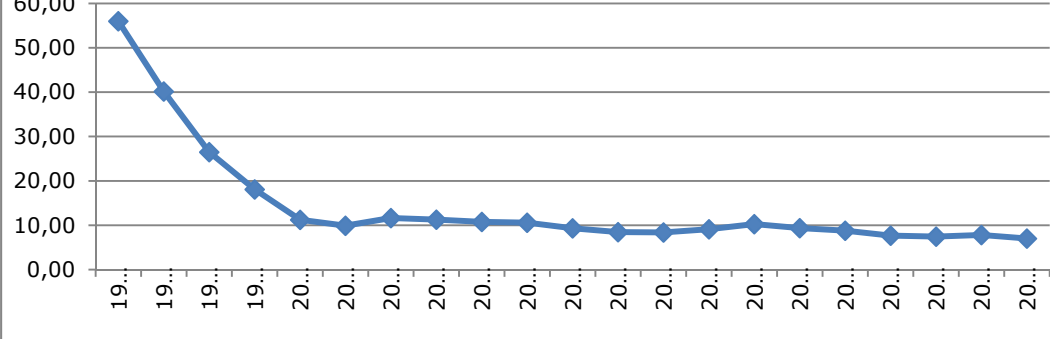
Grafik-1: Tarım Sektöründen Kaynaklanan Katma Değer (\$), 1960-2016

Türkiye'de 1960 yılında tarım sektörünün neden olduğu katma değer parasal büyüklüğünün GSYİH'ya oranı yaklaşık %56 olarak gerçekleşmiştir. Bu oran 1970'de %40.2'ye, 1980'de 26.50'ye, 1990'da ise %18.1'e gerilemiştir. Tarımın ülke ekonomisi içerisindeki büyüklüğü ve etkisi azaldıkça, tarımdan kaynaklanan katma değer GSYİH içindeki oranı da aynı şekilde azalmıştır.

Tarım sektöründen kaynaklanan katma değer GSYİH'ya oranını ise aşağıdaki grafikte ayrıntılı olarak sunulmuştur.

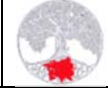
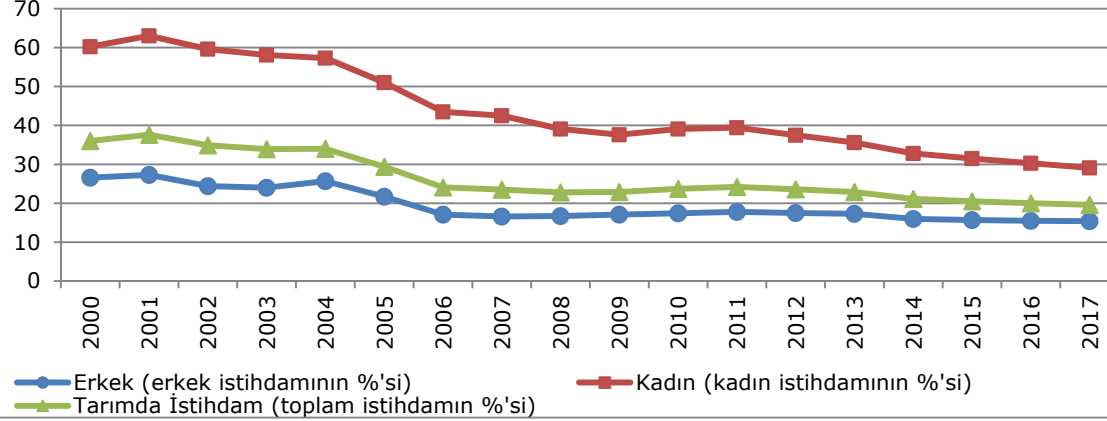
Grafik-2: Tarım Sektöründen Kay. Katma Değerin GSYİH'ya Oranı (%)

2000 yılına gelindiğinde tarım sektörünün neden olduğu katma değer parasal büyüklüğünün GSYİH'ya oranı %11.3 iken bu oran 16 yıllık süreç içerisinde de sürekli olarak azalarak 2016 yılında %7 olarak gerçekleşmiştir.

TARIM VE İSTİHDAM

Türkiye'de 2000 yılında tarım sektöründeki istihdam, toplam istihdamın %36'sını oluştururken incelenen dönem içerisinde sürekli azalmış ve 2017 yılına gelindiğinde bu oran %19.6'lara kadar gerilemiştir. 2000 yılında tarım sektöründe istihdam edilen erkeklerin toplam erkek istihdamına oranı %26.6'dır. Bu oran 2017 yılına gelindiğinde %15.4'e inmiştir. Tarım sektöründeki kadın istihdamı da benzer bir gelişme göstermiştir. Nitekim 2000 yılında tarım sektöründe istihdam edilen kadınların toplam kadın istihdamına oranı %60.2'dir. Bu oran 2017 yılına gelindiğinde yarı yarıya azalarak %29.1'e düşmüştür. Türkiye'nin tarım sektöründeki istihdamının 2000-2017 tarihleri arasındaki gelişmesini aşağıdaki grafikte net olarak görmek mümkündür.

Grafik-3: Tarım Sektöründe İstihdam Edilenler (%), 2000-2017

2000'li yılların başında Türkiye'de her üç kişiden biri tarım sektöründe istihdam edilmekte iken 2017 yılına geldiğimizde her beş kişiden birinin tarım sektöründe istihdam edildiğini görmekteyiz. Bu da gösteriyor ki tarım sektöründen sanayiye ve özellikle de hizmetler sektörüne doğru bir istihdam kayması yaşanmıştır (Yalçın ve Yalçın 2017, s.69-70)

YAĞLI TOHUMLAR VE YAĞ VEREN MEYVELER

İçerdikleri yağ, protein, karbonhidrat, mineral maddeler ve vitaminler nedeniyle, insan ve hayvan beslenmesinde önemli bir yere sahip olan yağlı tohumlar, aynı zamanda, sanayi sektörü için de önemli bir hammadde kaynağını oluşturmaktadırlar. Yağlı tohumlu bitkiler çok yönlü kullanım alanlarına sahip, asrın harika bitkileridir. Hayvansal kökenli yağların üretiminin pahalı ve yeterli olmaması nedeniyle, insan beslenmesi için mutlak surette gereksinim duyulan yağların büyük bir kısmı, bitkisel kökenli yağlardan karşılanmaktadır (Arioğlu ve ark. 2010, s.265). Yağlı tohumların içeriğinde bulunan yağın alınması sonucu geriye kalan küspe, ham protein oranı bakımından oldukça yüksek değerlere sahip olduğu için, hayvan beslenmesi bakımından çok önemlidir (Karakuş, 2014, s.31). Yeryüzünde tohumlarında yağ içeren çok sayıda bitki olmasına rağmen, bugün sanayide işlenerek tohumlarından yağ elde edilen bitkilerin başında; Soya, ayçiçeği, çığit (pamuk), kolza, yerfıstığı, susam, aspir, hintyağı, haşhaş, keten, kenevir, jojoba, mısır (mısır özünden), zeytin, hurma ve Hindistan cevizi gelmektedir. Bunlar içerisinde; Çığit, haşhaş, keten, kenevir ve mısır yağ elde etme amaçlı yetiştirilen bitkilerden olmayıp, yan ürün olarak tohumlarından yağ elde edilmektedir. Ayrıca; Jojoba, Zeytin, Hurma ve Hindistan cevizi çok yıllık bitkiler olup, diğerleri tek yıllık olarak yetişmektedir (Atakisi,1985; Arioğlu,2007).

Yapılan araştırmalar göstermiştir ki; palm ve Hindistan cevizi dışında kalan, yağlı tohumlu bitkilerin tümü, yazlık veya kışlık olarak ülkemizde yetişebilmektedir. Yağlı tohumlu bitkilerin üretimi açısından ülkemizdeki mevcut potansiyelin değerlendirilmesi halinde, hem ülkemizin gereksinim duyduğu yağ ihtiyacı karşılanmış olacak ve hem de çevremizdeki ülkelere yağ ihraç etme olanağımız bulunacaktır. Nitekim 1985'li yıllarda ülkemizde tüketilen bitkisel yağların %75'i yerli üretimle karşılanmaktaydı (Arioğlu ve ark. 2010, s.373).

YAĞLI TOHUM VE YAĞ VEREN MEYVELERİN DÜNYADAKİ ÜRETİMİ

Birleşmiş Milletler Gıda ve Tarım Örgütü (FAO) tarafından hazırlanan bir rapora göre; yağlı tohum kategorisindeki ürünlerden soya fasulyesi, kolza tohumu, yer fıstığı, ayçiçeği çekirdeği, çığit, palmye çekirdeği ve kurutulmuş hindistan cevizi içi dikkate alınarak toplam yedi üründe dünya genelinde 2016 yılında 563 milyon ton üretimin gerçekleştiği görülmektedir. Bu üretimin %61,4'ünü soya fasulyesi, %12,2'sini kolza tohumu, %7,5'ini yer fıstığı, %8,1'ini ayçiçeği çekirdeği, %6,9'unu çığit, %3'ünü palmye çekirdeği ve %1'ini de kurutulmuş hindistan cevizi içi oluşturmaktadır.

Tablo 1: Dünya Yağlı Tohumlar ve Yağ Veren Meyveler Üretim Miktarı (Milyon Ton), 2016/2017

Türü	Milyon (Ton)	Yüzde (%)
Soya fasulyesi	345,97	61,4
Kolza tohumu	68,52	12,2
Yer fıstığı	42,28	7,5
Ayçiçeği çekirdeği	45,36	8,1
Çiğit	38,88	6,9
Palmiye çekirdeği	17,02	3,0
Copra (kurutulmuş Hindistan cevizi içi)	5,41	1,0
Toplam	563	100

Kaynak: <https://www.worldatlas.com/articles/world-production-of-oilseeds-by-type.html>

Soya Fasulyesi

2016 yılında dünyanın soya fasulyesi üretim miktarı 345.97 milyon tondur. Dünyanın önde gelen soya fasulyesi üreticisi Çin'dir. 2016 yılında Çin 11.63 milyon ton soya fasulyesi üretmiştir. Diğer büyük soya fasulyesi üreticileri arasında ABD, Arjantin, Hindistan ve Brezilya bulunmaktadır. Dünyadaki toplam soya fasulyesi üretiminin yaklaşık % 85'i, petrol ve soya fasulyesi unu üretmek için kullanılmaktadır.

Kolza tohumu

Dünyada 2016 yılında kolza tohumu üretimi toplamı 68.52 milyon ton olmuştur. Kolza tohumu, % 40'lık bir yağ içeriğine ve hayvan yemi için kullanılan yüksek bir protein seviyesine sahiptir. 2017 yılı itibariyle dünyadaki en fazla kolza tohumu üreticileri arasında Avrupa Birliği, Çin, Kanada, Hindistan ve Japonya yer almaktadır. Avrupa Birliği 9.9 milyon ton ile en yüksek kolza üreticisidir.

Ayçiçeği çekirdeği

Dünyada 2016 yılında ayçiçeği tohumu üretimi 45.36 milyon tondur. Dünyanın önde gelen ayçiçeği üreticisi Ukrayna'dır. Dünya toplam ayçiçek yağı tohumu üretiminin yaklaşık % 25'ini Ukrayna üretir. Diğer büyük ayçiçek yağı tohumu üreticileri arasında Rusya, Arjantin, Çin ve Romanya bulunmaktadır. Çoğu mutfaklarda ayçiçek yağı çoğunlukla yemeklik yağ olarak kullanılır. Ayrıca, bundan elde edilen E vitamini bir oksidandır. Ayrıca kolon kanseri, artrit ve astım gibi hastalıkları da önler.

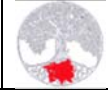
Yer fıstığı

Yer fıstığının dünya üretimi 2016 yılında 42.28 milyon ton olmuştur. Fıstık yağı tohumu, soya fasulyesi, kolza tohumu ve ayçiçeği çekirdeğinden sonra dünyanın toplam yağlı tohum üretiminde dördüncü sırada yer almaktadır. Dünyadaki fıstıkların çoğunu üreten ülke Çin'dir. FAO'ya göre, Çin 2016 yılında 13.33 milyon ton fıstık üretmiştir. Diğer büyük fıstık üreticileri arasında ABD, Nijerya, Hindistan ve Sudan bulunuyor. Yerfıstığı yağı, doymuş yağ içeriği nedeniyle daha sağlıklı olmasını sağlayan tekli doymamış içeriği nedeniyle yemek pişirmek için tercih edilmektedir. Fıstık ayrıca B ve E Vitaminleri ve magnezyum, manganez ve fosfor gibi mineraller açısından da zengindir.

Dünyada üretilen ve tüketilen diğer yağlı tohumlar ise Çiğit (pamuk tohumu), palmiye çekirdeği ve copra'dır. Bu üç yağlı tohumun 2016 yılı itibariyle dünya üretimi sırasıyla 38.88, 17.02 ve 5.41 milyon tondur. Daha sonra, kopan tohumu en az üretilen yağlı tohumdur.

YAĞLI TOHUM VE YAĞ VEREN MEYVELERİN TÜRKİYE'DEKİ EKİM ALANI

Türkiye'deki üretimi yapılan yağlı tohum ve yağ veren meyvelerin üretim miktarı hakkında anlamlı bir değerlendirilmenin yapılabilmesi için öncelikle bu kategorideki ürünlerin Türkiye'de ekilen alan miktarına yıllar itibariyle bakmak faydalı olacaktır.

Türkiye’de 2004 yılında kullanılan tarım arazisi yaklaşık 265.9 milyon dekar’dır. Bunun 49.5 milyon dekarı "nadas" için ayrılarak geri kalan 179.6 milyon dekarında "tahıl ve diğer bitkisel ürünler", 27.8 milyon dekarında "meyve, içecek ve baharat" ve 8.9 milyon dekarında ise "sebze" üretimi gerçekleştirilmiştir. Aşağıdaki tablo, 14 yıllık süreçte Türkiye’de mera ve çayırlar dışındaki tarım yapılan arazi miktarının kullanım türleri hakkında detaylı bilgi vermektedir (Yalçın ve Yalçın, 2018, s:55).

Tablo 2: Tarım Yapılan Arazi Alanı (Dekar)

Yıl	Tahıllar Ve Diğer Bitkisel Ürünler	Meyveler, İçecek Ve Baharat Bitkileri	Sebze Alanı	Süs Bitkileri	Nadas Alanı	Toplam
2004	179.616.500	27.801.860	8.949.640	0	49.563.780	265.931.780
2005	180.053.190	28.312.560	8.939.760	0	48.761.640	266.067.150
2006	174.396.988	28.952.512	8.504.804	0	46.908.406	258.762.710
2007	169.449.599	29.087.004	8.147.859	0	42.189.473	248.873.935
2008	164.602.571	29.499.804	8.357.953	0	42.591.897	245.052.225
2009	162.174.208	29.429.844	8.113.128	0	43.229.628	242.946.808
2010	163.330.020	30.105.797	8.015.980	0	42.490.255	243.942.052
2011	156.915.671	30.911.356	8.096.419	42.198	40.171.970	236.137.614
2012	154.633.765	32.009.607	8.267.360	47.895	42.861.366	237.819.993
2013	156.128.995	32.320.346	8.084.876	45.037	41.475.865	238.055.119
2014	157.818.172	32.428.112	8.035.763	48.909	41.076.182	239.407.138
2015	157.230.212	32.838.481	8.081.714	45.972	41.139.762	239.336.141
2016	155.746.391	33.292.166	8.041.419	48.659	40.499.984	237.628.619
2017	155.317.343	33.433.816	7.982.650	49.935	36.974.137	233.757.881

Tarım yapılan arazi miktarı 2004-2017 döneminde her yıl azalarak 2017 yılında 233.757.881 dekara gerilemiştir. 2017 yılına gelindiğinde 233.7 milyon dekarlık tarım arazisinin; %66.4’ü (155.3 milyon dekar) "tahıl ve diğer bitkisel ürünler", %15.8’i (36.9 milyon dekar) "nadasa bırakılan arazi", %14.3’ü (33.4 milyon dekar) "meyve, içecek ve baharat", %3.4’ü (7.9 milyon dekar) "sebze" ve %0.2’si (49.9 bin dekar) "süs bitkileri" yetiştirmek için kullanıldığı sonucu ortaya çıkmaktadır.

2004 yılı itibariyle Türkiye’de 12.049.100 dekarlık bir alanda ise yağlı tohumlar ve yağ veren meyveler ekimi yapılmaktadır. Ekimi yapılan alan 2009 yılında 10.532.475 dekara gerilemiş 2017 yılı itibariyle 13.287.973 dekara ulaşmıştır.

Tablo 3: Yağlı Tohumlar ve Yağ Veren Meyveler Ekilen Alan (Dekar)

Yıl	Soya Fasulyesi	Yer Fıstığı	Pamuk (çiğit)	Kanola veya Kolza	Susam	Ayçiçeği (yağlık)	Aspir	Toplam
2004	140.000	260.000	6.400.450	17.000	430.000	4.800.000	1.650	12.049.100
2005	86.000	258.500	5.468.800	7.000	424.500	4.900.000	1.730	11.146.530
2006	119.186	226.900	5.907.000	53.898	399.393	5.100.000	4.305	11.810.682
2007	86.747	259.423	5.302.528	106.830	297.807	4.857.000	16.941	10.927.276
2008	94.444	248.376	4.950.000	281.000	292.236	5.100.000	54.021	11.020.077
2009	105.210	253.345	4.200.000	327.767	280.916	5.150.000	215.237	10.532.475
2010	234.727	274.500	4.806.500	312.496	318.242	5.514.000	135.000	11.595.465
2011	264.209	254.711	5.420.000	268.298	266.455	5.560.000	131.668	12.165.341
2012	315.990	373.881	4.884.963	295.421	292.063	5.046.160	155.918	11.364.396
2013	432.600	359.428	4.508.900	311.272	248.070	5.202.600	292.920	11.355.790
2014	343.178	333.289	4.681.429	321.330	263.496	5.524.651	443.050	11.910.423
2015	367.323	377.729	4.340.134	350.817	280.887	5.689.950	431.071	11.837.911
2016	381.804	422.444	4.160.098	354.530	289.332	6.167.800	395.710	12.171.718
2017	316.695	419.495	5.018.534	165.195	280.316	6.813.976	273.762	13.287.973
Dönem Ort	234.865	308.716	5.003.524	226.632	311.694	5.387.581	182.356	11.655.368
Oran %	2,0	2,6	42,9	1,9	2,7	46,2	1,6	100,0

Kaynak: TÜİK

2017 yılını 2004 yılı ile karşılaştırdığımızda Türkiye'de ekilen alan açısından soya fasulyesi, yer fıstığı, kanola/kolza, ayçiçeği ve aspirde artış yaşanmışken pamuk (çiğit) ve susam ekimi yapılan arazi miktarında ise bir azalma gerçekleşmiştir. 2004-2017 yılları arasındaki 14 yıllık sürenin ortalamasını dikkate aldığımızda Türkiye'de her yıl ortalama 11.655.368 dekarlık bir alana yağlı tohumlar ve yağ veren meyveler ekimi yapılmıştır. 14 yıllık sürenin ortalamasını baz aldığımızda ülkede yağlı tohumlar ve yağ veren meyveler ekimi yapılan arazinin %46.2'de ayçiçeği (yağlık), %42.9'da pamuk (çiğit), %2.7'de susam, %2.6'da yer fıstığı, %2'de soya fasulyesi, %1.9'da kanola veya kolza ve %1.6'da ise aspir üretimi gerçekleştirilmiştir.

Türkiye'nin toplam tarım arazisi ile yağlı tohum ve yağ veren meyveler arazisini karşılaştırdığımızda 2004-2017 yılları arasındaki gelişimi aşağıdaki tablo vermektedir.

Tablo 4: Yağlı Tohum Tarım Arazisinin Toplam Tarım Arazisine Oranı

Yıl	Toplam Tarım Alanı (Dekar)	Yağlı Tohum Üretim Alanı (Dekar)	YTA/TT Alanına Oranı
2004	265.931.780	12.049.100	4,53
2017	233.757.881	13.287.973	5,68
2004-2017 Ort.	245.265.655	11.655.368	4,75

Yukarıdaki tabloya göre 2004 yılında Türkiye'de toplam tarım alanı 265.931.780 dekar olup bunun 12.049.100 dekarlık kısmında yani %4.53'ünde yağlı tohumlar ve yağ veren meyveler ekimi yapılmaktadır. 2017 yılında Türkiye'deki 233.757.881 dekarlık toplam tarım arazisinin 13.287.973 dekarlık kısmında yani yaklaşık %5.68'lik bir bölümünde yağlı tohumlar ve yağ veren meyveler ekimi yapılmaktadır. 2004-2017 yılları arasındaki 14 yıllık sürenin ortalamasını dikkate aldığımızda Türkiye'de her yıl ortalama kullanılan tarım arazisi miktarı 245.265.655 dekar olduğu görülecektir. 14 yıllık süre zarfında yağlı tohumlar ve yağ veren meyveler ekimi yapılan arazi ortalaması ise 11.655.368 dekar'dır. Yağlı tohumlar ve yağ veren meyveler ekimi yapılan arazi ortalamasının, kullanılan toplam tarım arazisi ortalamasına oranı ise %4.75 olarak gerçekleştiği sonucu ortaya çıkmaktadır.

Yağlı Tohum Ve Yağ Veren Meyvelerin Türkiye'deki Üretimi Miktarı

Aşağıdaki Tablo 5'de ise Türkiye'de üretimi yapılan yağlı tohumlar ve yağ veren meyvelerin üretim miktarını (ton) vermektedir. 2004 yılında bu kategoride yer alan yedi üründe toplamda 2.383.500 tonluk bir üretim gerçekleşmiştir. 2017 yılında ise yağlı tohumlar ve yağ veren meyvelerin üretim miktarı 3.703.740 tona ulaşmıştır. 2017 yılını 2004 yılı ile karşılaştırdığımızda Türkiye'de üretilen yağlı tohumlar ve yağ veren meyvelerden soya fasulyesi, yer fıstığı, kanola/kolza, ayçiçeği ve aspirde üretim artışı yaşanmışken pamuk (çiğit) ve susam üretiminde ise bir azalma gerçekleşmiştir. Dolayısıyla üretimi yapılan arazi büyüklüğündeki değişim ile üretim miktarındaki değişim bakımından benzer bir süreç yaşanmıştır. 2004-2017 yılları arasındaki 14 yıllık sürenin ortalamasını dikkate aldığımızda Türkiye'de her yıl ortalama 2.823.411 tonluk yağlı tohumlar ve yağ veren meyveler üretimi elde edilmiştir. 14 yıllık sürenin ortalamasını baz aldığımızda Türkiye'de yağlı tohumlar ve yağ veren meyvelerin 2004-2017 dönemindeki ortalama üretim miktarı; 1.314.890 ton (%46.6) ile pamuk (çiğit), 1.178.978 ton (%41.8) ile ayçiçeği (yağlık), 110.260 ton (%3.9) ile yer fıstığı, 95.485 ton (%3.4) ile soya fasulyesi, 76.399 ton (%2.7) ile kanola veya kolza, 27.097 ton (%1.0) ile aspir ve 20.303 ton (% 0,7) ile de susam üretimi gerçekleştiği görülmektedir.

Tablo 5: Yağlı Tohumlar ve Yağ Veren Meyveler Üretim Miktarı (Ton)

	Soya Fasulyesi	Yer Fıstığı	Pamuk (çiğit)	Kanola veya Kolza	Susam	Ayçiçeği (yağlık)	Aspir	Toplam
2004	50.000	80.000	1.425.850	4.500	23.000	800.000	150	2.383.500
2005	29.000	85.000	1.291.180	1.200	26.000	865.000	215	2.297.595
2006	47.300	77.454	1.476.556	12.615	26.545	1.010.000	395	2.650.865
2007	30.666	86.409	1.320.831	28.727	20.010	770.000	2.280	2.258.923
2008	34.461	85.274	1.077.440	83.965	20.338	900.387	7.068	2.208.933
2009	38.442	90.081	1.021.200	113.886	21.036	960.300	20.076	2.265.021
2010	86.540	97.310	1.272.800	106.450	23.460	1.170.000	26.000	2.782.560
2011	102.260	90.416	1.527.360	91.239	18.000	1.170.000	18.228	3.017.503
2012	122.114	122.780	1.373.440	110.000	16.221	1.200.000	19.945	2.964.500
2013	180.000	128.265	1.287.000	102.000	15.457	1.380.000	45.000	3.137.722
2014	150.000	123.600	1.391.200	110.000	17.716	1.480.000	62.000	3.334.516
2015	161.000	147.537	1.213.600	120.000	18.530	1.500.000	70.000	3.230.667
2016	165.000	164.186	1.260.000	125.000	19.521	1.500.000	58.000	3.291.707
2017	140.000	165.330	1.470.000	60.000	18.410	1.800.000	50.000	3.703.740
Dönem Ort	95.485	110.260	1.314.890	76.399	20.303	1.178.978	27.097	2.823.411
Oran %	3,4	3,9	46,6	2,7	0,7	41,8	1,0	100,0

Kaynak: TÜİK

Yukarıdaki tabloyu dikkate aldığımızda 2017 yılını 2004 yılı ile karşılaştırdığımızda oransal olarak en fazla üretim artışı aspir ile kanola veya kolzada olduğu görülecektir. Bu iki ürünü soya fasulyesi ve yer fıstığı üretimi takip etmiştir. Susam üretiminde azalma pamuk (çiğit) üretiminde ise çok az bir miktar artma yaşanmıştır.

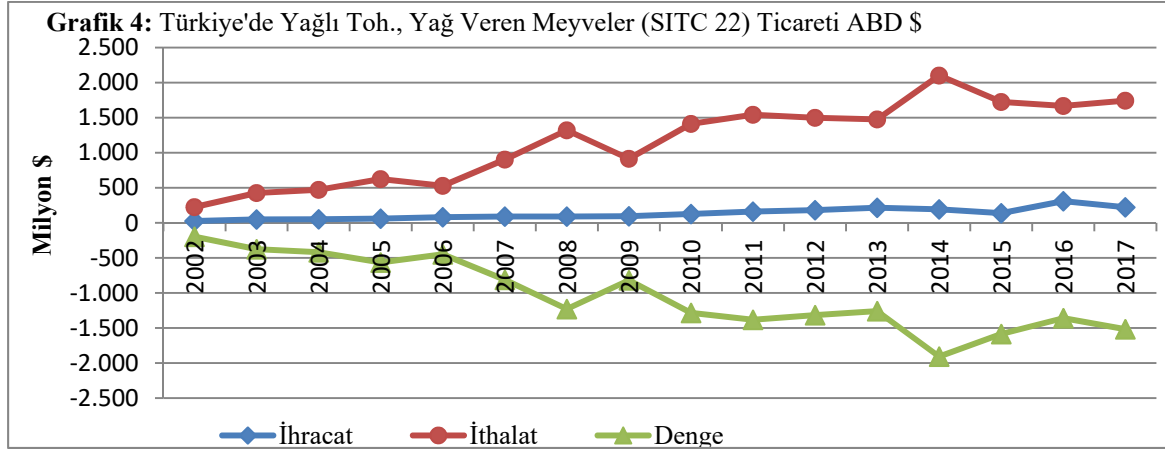
TÜRKİYE’NİN YAĞLI TOHUMLAR VE YAĞ VEREN MEYVELER DIŞ TİCARETİ
2002-2017 döneminde tarım sektöründeki dış ticaret açısından “yağlı tohumlar ve yağ veren meyveler, Düzey-2 (SITC 22)” kategorisinde Türkiye artan oranda ve sürekli bir dış ticaret açığı ile karşı karşıya kalmıştır. İncelenen on altı yıllık süreçte 18.6 milyar dolarlık bir ithalata karşılık 2.1 milyar dolarlık ihracat gerçekleşmiş ve sonuçta Türkiye toplamda yalnızca bir grup tarım ürününde yaklaşık 16.5 milyar dolarlık dış ticaret açığı vermiştir.

Tablo 6: Türkiye’de Yağlı Tohumlar, Yağ Veren Meyveler (SITC 22) Ticareti ABD \$

	İhracat	İthalat	Denge
2002	26.504.195	223.473.767	-196.969.572
2003	48.002.152	425.033.638	-377.031.486
2004	50.886.966	470.158.630	-419.271.664
2005	59.591.736	624.778.167	-565.186.431
2006	79.497.845	527.805.593	-448.307.748
2007	90.799.019	901.797.384	-810.998.365
2008	89.400.259	1.320.080.856	-1.230.680.597
2009	95.370.596	914.276.550	-818.905.954
2010	125.946.070	1.410.707.033	-1.284.760.963
2011	159.531.828	1.541.129.598	-1.381.597.770
2012	182.059.638	1.497.781.589	-1.315.721.951
2013	215.198.671	1.474.197.267	-1.258.998.596
2014	191.988.587	2.099.509.546	-1.907.520.959
2015	137.771.501	1.723.795.156	-1.586.023.655
2016	308.935.420	1.667.808.776	-1.358.873.356
2017	223.195.404	1.741.442.041	-1.518.246.637
Toplam	2.084.679.887	18.563.775.591	-16.479.095.704

Yukarıdaki tabloya göre hazırlanan aşağıdaki grafikte de görüleceği üzere Türkiye “**yağlı tohumlar ve yağ veren meyveler, Düzey-2 (SITC 22)**” kategorisindeki dış ticaretinde bazı yıllar hariç olmak üzere ithalatı sürekli artmıştır. İthalatın en çok olduğu dönem 2014 yılı olup ithalat 2.099.509.546 dolar olarak gerçekleşmiş ve bu yıl “**yağlı tohumlar ve yağ veren meyveler**” kategorisinde dış ticaret açığı da 1.907.520.959 dolar ile rekor seviyeye ulaşmıştır.

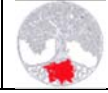
Türkiye'nin “**yağlı tohumlar ve yağ veren meyvelerle ilgili Düzey-5**”e göre hazırlanmış dış ticarete konu olan ürünler aşağıdaki tablo-7’de ayrıntılı olarak verilmiştir. Bu kategoride yer fıstığı (kabuklu ve kabuksuz), soya fasulyesi, pamuk tohumu, ayçiçeği tohumu, susam tohumu, rep ve kolza tohumu, hardal tohumu, keten tohumu, aspir tohumu ve bunlardan elde edilen un ve küspeler bulunmaktadır. 2002-2017 dönemi dikkate alınarak Düzey-5’e göre hazırlanmış 11(on bir) ürünün yalnızca birinde Türkiye dış ticaret fazlası vermiştir. Bahse konu ürün 22370 kodlu aspir tohumudur. On altı yıllık dönem toplamında Türkiye 731.614.860 dolarlık ihracat, 280.455.766 dolarlık da bir ithalat gerçekleştirerek 451.159.094 dolarlık bir dış ticaret fazlası elde etmiştir. Türkiye on altı yıllık süre toplamında geriye kalan diğer on ürün de ise ciddi miktarlarda bir dış ticaret açığı ile karşı karşıya kalmıştır.

Tablo 7: Türkiye'nin Yağlı Tohumlar Ve Yağ Veren Meyveler 2002-2017 Dış Ticareti Toplamı (SITC Rev4, Düzey5), ABD \$

SITC Kodu	SITC Adı	İhracat Dolar	İthalat Dolar	Denge
22211	Yer fıstığı; kabuklu	1.044.217	50.686.191	-49.641.974
22212	Yer fıstığı; kabuksuz	5.383.882	210.042.878	-204.658.996
22220	Soya fasulyesi	186.522.975	9.352.010.859	-9.165.487.884
22230	Pamuk tohumu	80.932.500	85.962.956	-5.030.456
22240	Ayçiçeği tohumu	942.484.796	4.617.772.107	-3.675.287.311
22250	Susam tohumu	129.051.275	2.155.052.647	-2.026.001.372
22261	Rep ve kolza tohumları	3.794.669	1.261.453.298	-1.257.658.629
22262	Hardal tohumu	122.287	6.198.350	-6.076.063
22340	Keten tohumu	1.572.788	313.867.113	-312.294.325
22370	Aspir tohumu	731.614.860	280.455.766	451.159.094
22390	Yağlı tohum ve meyvaların unları ve küspeleri	2.155.638	230.273.426	-228.117.788
Dönem Toplamı		2.084.679.887	18.563.775.591	-16.479.095.704

Kaynak:TÜİK

İncelenen on altı yıllık dönemin tamamını dikkate aldığımızda “**yağlı tohumlar ve yağ veren meyveler**” kategorisinde en fazla ithalatın yapıldığı ilk üç ürün 9.352.010.859 dolar ile soya

fasulyesi, 4.617.772.107 dolar ile ayçiçeği tohumu ve 2.155.052.647 dolar ile susam tohumu olmuştur.

Tablo 8: Türkiye'nin Yağlı Tohumlar Ve Yağ Veren Meyveler İthalatındaki İlk Üç Ürün, ABD \$, 2002-2017

Yıl	Soya Fasulyesi		Ayçiçeği tohumu		Susam tohumu	
	İhracat	İthalat	İhracat	İthalat	İhracat	İthalat
2002	39.508	139.613.537	3.713.299	42.008.275	4.460.392	33.670.326
2003		226.524.867	8.406.248	153.335.246	5.135.830	43.120.804
2004	686.658	226.827.629	10.500.486	157.375.993	5.839.833	59.037.024
2005	2.583	328.533.229	16.914.279	161.759.061	6.930.932	64.331.991
2006	8.796	264.796.633	22.825.590	116.520.338	7.261.183	68.745.152
2007	26.887	409.656.078	26.597.820	260.166.488	8.709.741	92.263.231
2008	98.138	647.899.927	30.277.149	365.145.129	3.060.573	122.650.528
2009	83.745	429.298.527	35.048.056	240.619.554	7.867.725	128.432.927
2010		742.425.892	58.891.730	349.690.416	7.087.442	141.869.763
2011	5.692	687.498.306	81.083.923	589.576.858	8.046.645	140.014.071
2012	10.724.682	684.803.835	101.082.003	443.958.940	6.563.322	159.933.181
2013	12.472.290	642.979.347	101.090.781	474.001.893	8.427.655	182.136.716
2014	2.029.127	1.119.756.202	111.264.623	406.154.955	11.422.189	219.942.607
2015	7.128.788	968.176.298	76.339.105	237.983.521	9.027.996	219.182.122
2016	108.361.875	885.300.912	120.414.826	263.004.611	13.490.411	235.860.072
2017	44.854.206	947.919.640	138.034.878	356.470.829	15.719.406	243.862.132
Toplam	186.522.975	9.352.010.859	942.484.796	4.617.772.107	129.051.275	2.155.052.647
Oran%	8,95	50,38	45,21	24,88	6,19	11,61
Oran%: Ürünlerin, Yağlı Tohumlar Ve Yağ Veren Meyvelerin Toplam Ticaretine Oranı						

Dış ticaret Düzey-5 kategorisinde bulunan on bir üründen oluşan “**yağlı tohumlar ve yağ veren meyveler**” ile ilgili 2002-2017 dönemindeki on altı yıllık süreçte Türkiye’nin gerçekleştirdiği 18.563.775.591 dolarlık ithalatın yarısını yani 9.352.010.859 dolarlık kısmını (%50,38’lik pay) soya fasulyesi oluşturmuştur. Toplam ithalatın %24,88’ini ayçiçeği tohumu, %11,61’ini ise susam tohumu oluşturmuştur. Dolayısıyla bu üç ürünün ithalat toplamı “**yağlı tohumlar ve yağ veren meyveler**” kategorisindeki toplam ithalatın %86,86’sını (16.124.835.613 dolar) oluşturduğu görülecektir.

Türkiye'nin 2002-2017 toplam dış ticareti 4.6 trilyon dolar olup ithalat 2.8 trilyon dolar ve ihracat ise 1.8 trilyon dolar olarak gerçekleşmiştir. SITC Rev4, Düzey 2 Sınıflamasına göre SITC 22 numaralı kategorisindeki “Yağlı tohumlar, yağ veren meyveler”in 2002-2017 dönemindeki ihracatının Türkiye’nin toplam ihracatındaki payı %0,12, ithalatının toplam ithalatındaki payı ise %0,67 olarak gerçekleşmiştir (Ek-1).

SONUÇ

2002-2017 döneminde tarım sektöründeki dış ticaret açısından “**yağlı tohumlar ve yağ veren meyveler, Düzey-2 (SITC 22)**” kategorisinde Türkiye, artan oranda ve sürekli bir dış ticaret açığı vermiştir. On altı yıllık süreçte 18.6 milyar dolarlık bir ithalata karşılık 2.1 milyar dolarlık ihracat gerçekleşmiş ve sonuçta yalnızca bir grup tarım ürünü 16.5 milyar dolarlık dış ticaret açığına neden olmuştur.

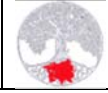
Türkiye sahip olduğu iklim ve tarım için yeterli tarım arazisi gibi avantajlı konumdaki unsurları ön plana çıkararak, girdi maliyetlerini çeşitli teşviklerle aşağı doğru çekerek yağlı tohumlar ve yağ veren meyveler kategorisindeki üretimini uzun dönemli rekabet, ihracat ya da tarım politikaları ile destekleyerek, bu kategoride önce üretimini yeterli düzeye getirip ihracatını ve rekabet gücünü artırabilmelidir. Böylece doğru bir yağlı tohum üretim politikasıyla devasa boyutlara ulaşan dış ticaret açığı da kapanmış olacaktır.

“Yağlı tohumlar ve yağ veren meyveler” alanında yapılacak olan çalışmalar sürdürülebilir yerel gıda üretimine, kırsal kalkınmanın geliştirilmesine, istihdama, gelir artışına, dış ticaret açıklarının kapanmasına ve gıda güvenliğine de katkı yapacaktır.

Ek:1: Türkiye'nin 2002-2017 Toplam Dış Ticareti (SITC Rev4, Düzey 2 Sınıflamasına Göre), ABD \$

SITC NO	SITC adı	İhracat Dolar	İthalat Dolar	Toplam İhracata Oranı	Toplam İthalata Oranı
0	Canlı hayvanlar	263.844.869	5.004.609.420	0,01	0,18
1	Et ve et ürünleri	4.600.149.457	1.168.696.751	0,26	0,04
2	Süt, süt ürünleri ve yumurtalar	5.743.674.234	1.850.122.942	0,32	0,07
3	Balıklar ve diğer deniz ürünleri	6.798.022.856	2.120.520.602	0,38	0,08
4	Hububat, hububat ürünleri	26.919.519.775	21.135.958.940	1,49	0,76
5	Meyve ve sebzeler	87.290.680.240	10.559.862.685	4,85	0,38
6	Şeker, şeker ürünleri ve bal	6.563.542.922	1.468.987.246	0,36	0,05
7	Kahve, çay, kakao, baharat ve ürünleri	8.458.301.161	8.869.100.792	0,47	0,32
8	Hayvanlar için gıda maddeleri	1.249.602.826	13.159.953.091	0,07	0,47
9	Çeşitli yenilebilir ürünler (yağ, homojenize ürünler, sos, maya vb.)	10.313.830.005	6.944.272.651	0,57	0,25
11	İçkiler	3.232.929.545	1.754.908.252	0,18	0,06
12	Tütün ve tütün mamülleri	11.720.191.063	6.291.205.805	0,65	0,23
21	İşlenmemiş kösele, deri ve kürk	206.241.090	4.565.550.051	0,01	0,16
22	Yağlı tohumlar, yağ veren meyveler	2.084.679.887	18.563.775.591	0,12	0,67
23	Ham kauçuk (tabii ve sentetik)	483.750.526	12.565.480.776	0,03	0,45
24	Mantar, odun ve kereste	495.779.986	7.770.478.280	0,03	0,28
25	Kağıt hamuru ve kullanılmış kağıt	203.605.259	7.918.144.140	0,01	0,28
26	Dokuma elyafı ve bunların artıkları	8.779.719.733	36.841.011.783	0,49	1,32
27	Hayvansal ve bitkisel gübreler, tuz, kükürt, topak, alçı gibi mineral maddeler	19.548.732.494	5.196.011.132	1,09	0,19
28	Metal cevherleri, döküntüleri, hurdaları	18.036.941.242	101.492.015.831	1,00	3,65
29	Başka yerde belirtilmeyen hayvansal ver bitkisel menşeli hammaddeler	2.278.836.392	4.108.395.118	0,13	0,15
32	Taş kömürü, kok kömürü ve biriket kömürü	130.395.637	21.833.691.000	0,01	0,78
33	Petrol, petrolden elde edilen ürünler	63.100.316.658	145.705.895.955	3,50	5,23
34	Petrol gazları, doğal gaz ve diğer mamul gazlar	4.773.740.415	30.126.791.424	0,27	1,08
35	Elektrik enerjisi	1.512.078.713	2.037.725.738	0,08	0,07
39	Gizli veri	0	363.412.322.518	0,00	13,05
41	Hayvansal sıvı ve katı yağlar	144.150.899	1.652.762.481	0,01	0,06
42	Bitkisel sıvı yağlar ve fraksiyonları (rafine edilmiş olsun olmasın, kimyasal işlem görmemiş)	7.391.513.525	17.372.588.864	0,41	0,62
43	İşlem görmüş bitkisel ve hayvansal katı/sıvı yağlar, mumlar	2.121.501.975	637.501.660	0,12	0,02
51	Organik kimyasal ürünler	6.752.369.723	64.663.421.648	0,37	2,32
52	İnorganik kimyasal ürünler	12.945.098.489	18.976.349.003	0,72	0,68
53	Debatat ve boyacılıkta kullanılan hülasalar, tanen, boya, pigment, macun, mürekkep	7.702.607.970	24.230.900.632	0,43	0,87
54	Tıp ve eczacılık ürünleri	9.037.036.452	64.009.911.346	0,50	2,30
55	Uçucu yağlar, parfüm, kozmetik, tuvalet müstahzarları	17.488.284.949	20.062.522.834	0,97	0,72
56	Mineral kimyasal gübreler	1.785.845.017	16.914.724.552	0,10	0,61
57	İlk şekillerde plastikler	10.583.962.120	114.742.910.947	0,59	4,12
58	İlk şekilde olmayan plastikler (boru, hortum, levha, yaprak, plaka, şerit, film vb.)	26.388.036.498	19.638.226.162	1,47	0,71
59	Başka yerlerde belirtilmeyen kimyasal maddeler ve ürünler	6.997.525.086	32.507.056.291	0,39	1,17

61	Başka yerde belirtilmeyen İşlenmiş deri ve köseleler	2.924.318.768	5.113.379.357	0,16	0,18
62	Kauçuk ve kauçuktan eşya	27.425.772.890	19.693.710.988	1,52	0,71
63	Mantar ve ahşap eşya (mobilya hariç)	7.658.381.342	9.342.095.398	0,43	0,34
64	Kağıt,karton ve kağıt hamurundan eşya	18.768.466.246	37.891.686.198	1,04	1,36
65	Tekstil ürünleri (iplik, kumaş, yer kaplamaları, hazır eşya)	145.489.439.457	89.590.913.309	8,08	3,22
66	Taş, alçı, çimento, amyant, cam, seramik vb. maddeden eşya	49.829.763.348	21.533.887.704	2,77	0,77
67	Demir ve çelik	143.925.978.754	147.925.107.247	7,99	5,31
68	Demir ihtiva etmeyen madenler	29.459.822.384	88.174.184.078	1,64	3,17
69	Demir, çelik, bakır, nikel, alüminyum ve diğer adi metallerden eşya	67.408.422.630	43.441.369.578	3,74	1,56
71	Güç üreten makineler ve araçlar	33.662.886.672	90.661.899.880	1,87	3,26
72	Özellikli olan belirli sanayiler için makinalar ve aksamı	31.296.238.997	93.365.886.377	1,74	3,35
73	Metal işleme makineleri	8.391.244.411	21.759.490.473	0,47	0,78
74	Diğer genel endüstri makina/cihazların aksamları	44.751.582.396	113.511.885.371	2,48	4,08
75	Büro makinaları ve otomatik veri işleme makinaları	1.968.108.609	43.813.584.119	0,11	1,57
76	Haberleşme,ses kaydetme ve sesi tekrar vermeye yarayan cihaz ve araçlar	35.368.007.072	76.661.022.867	1,96	2,75
77	Elektrik makinaları,cihazları ve aletleri, vb.aksam,parçaları	104.307.346.823	124.714.329.860	5,79	4,48
78	Motorlu kara taşıtları, bisiklet ver motosikletler, bunların aksam ve parçası	220.224.889.700	199.944.646.858	12,23	7,18
79	Demir, deniz, havayolu taşıtları ile bunların aksam, parçaları	28.358.443.572	53.319.315.971	1,57	1,92
81	Prefabrik yapılar; sıhhi su tesisatı, ısıtma ve sabit aydınlatma cihazları	18.894.618.522	8.500.628.294	1,05	0,31
82	Mobilya; yatak takımı,yatak payandaları ve yastıklar	22.660.171.408	9.712.376.141	1,26	0,35
83	Seyahat eşyası,el çantaları vb. taşıyıcı eşya	2.044.893.226	4.342.253.714	0,11	0,16
84	Giyim eşyası ve bunların aksesuarları	210.988.385.404	32.557.501.089	11,72	1,17
85	Ayakkabılar ve aksamı	6.890.429.609	9.867.616.953	0,38	0,35
87	Başka yerde belirtilmeyen mesleki,ilmi,kontrol alet ve cihazlar	5.865.147.711	38.645.988.032	0,33	1,39
88	Fotograf, sinemacılıkta kullanılan alet ve cihazlar ile optik eşya vb.	813.414.971	11.407.875.706	0,05	0,41
89	Tanklar ve diğer zırhlı savaş taşıtları (motorlu) (silahla donatılmış olsun/olmasın)	67.450.964.653	52.784.044.515	3,75	1,90
93	Özel işlemler ve mallar, çeşitlerine göre sınıflandırılmamış mallar	1.981.594.957	1.532.286.529	0,11	0,06
96	Tedavülde olmayan metal paralar (altın olanlar hariç)	27.141.478.656	43.778.171.323	1,51	1,57
97	Altın, parasal olmayan (altın cevheri ve konsantrasyonu hariç)	30.887.788.816	52.697.539.444	1,72	1,89
Dönem Toplamı		1.800.965.041.692	2.784.159.042.307	100,00	100,00

Kaynak: TÜİK

REFERENCES

- Arıoğlu H.H. (2007). Yağ Bitkileri Yetiştirme Ve Islahı Ders Kitabı. Genel Yayın No:220, Ders Kitapları Yayın No: A-70. Adana, ss.204.
- Arıoğlu H.H., Kolsarıcı Ö., Göksu A.T., Güllüoğlu L., Arslan M., Çalışkan M., Söğüt T., Kurt C. ve Arslanoğlu

- Atakişi, K., (1985). Yağ Bitkileri Yetiştirme ve Islahı. Ç:Ü:Z:F: Ders Notu Yayınları:147, Adana,120 s.
- Barrett, C. B., Carter, M. R. ve C. P. Timmer (2010). —A Century-long Perspective on Agricultural Development. American Journal of Agricultural Economics, 92(2), ss.447-468.
- F. (2010). Yağ Bitkileri Üretiminin Artırılması Olanakları. Ankara: Ziraat Mühendisliği VII. Teknik Kongresi Bildiriler Kitabı-1, ss. 361-376.
- Gürler, A. Z. (2008). Tarım Ekonomisi, Ankara: Nobel Yayın ve Dağıtım.
- Karakuş M.Ü. (2014). 12. Uluslararası Yem Kongresi Açılış Konuşması. Ankara: Türkiye Yem Sanayicileri Birliği Dergisi. Sayı.70: ss.29-40.
- Kızılaslan, H. (2014). Dünya’da ve Türkiye’de Buğday Üretimi ve Uygulanan Politikaların Karşılaştırılması. GOÜ. Ziraat Fakültesi Dergisi, 2004, 21 (2), ss.23-38.
- Olalı, H. ve Duymaz, İ. (1987). Tarımın Türk Ekonomisindeki Yeri ve Ekonomik Gelişmeye Katkısı, İzmir: İzmir Ticaret Borsası Yayınları, Yayın No: 28.
- Yalçın, A., ve Yalçın, S. (2017). Dünya Bankası ve IMF Verileri Işığında Türkiye’nin Ekonomik Görünümü (2000-2015). Hukuk ve İktisat Araştırmaları Dergisi, Cilt 9, Sayı 1, s:63-88.
- Yalçın, A., ve Yalçın, S. (2018). Türk Tarım Sektörünün Ekonomik Görünümü, Sorunları Ve Çözüm Önerileri (2002-2017). Eurasian Academy of Sciences Eurasian Business & Economics Journal 2018, Volume:16 S: 50 – 79.
- FAO, 2003, World Agriculture: Towards 2015/2030 an FAO Perspective, Edited by Jelle Bruinsma, Food and Agriculture Organization of the United Nations
- FAO: <http://www.fao.org/faostat/en/#compare>, (Erişim Tarihi:26.03.2018).
- TÜİK: <http://www.tuik.gov.tr>, (Erişim Tarihi:10.05.2018).